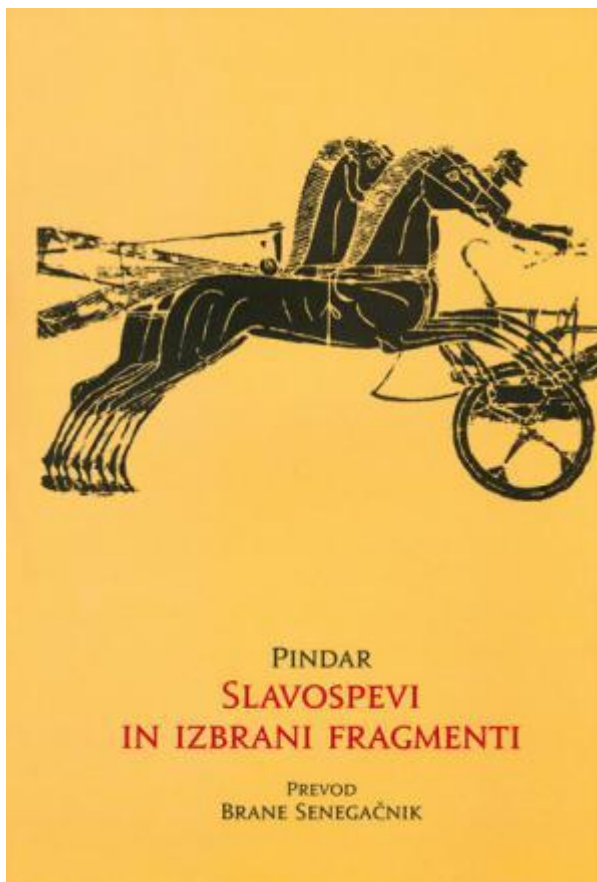

Metafizika športa

Pindar: Slavospevi in izbrani fragmenti. Prevedel Brane Senegačnik. Založba Družina (zbirka Sidera), Ljubljana 2013, 415 str., 50 €

[Eva Vrbnjak](#)

01. 10. 2013

Morda ne vidite nikakršne povezave med poezijo v njenih najvišjih legah in športom. No, Pindar jo je zagotovo, saj je v svojih slavospevih – v antiki so jim rekli epinikiji, za to zvrst lirike pa se je v slovenščini in v več sodobnih jezikih pozneje uveljavil izraz oda – poveljeval zmage antičnih Grkov na atletskih festivalih oziroma olimpijadah.

Konec junija je pri založbi Družina kot prva knjiga nove zbirke Sidera izšel Senegačnikov prevod slavospevov in izbranih fragmentov Pindarja, starogrškega pesnika in prvaka t. i. zbarske lirike, čigar poezija sodi v ožji kanon evropske in svetovne književnosti.

Mirovnik ali izdajalec domovine?

Življenje in delo enega največjih antičnih lirikov nista enoznačna, temveč se spogledujeta s kompleksnostjo, izzivalnostjo, celo enigmatičnostjo (biografska poročila o Pindarju so npr. v marsičem protislovna). Rodil naj bi se leta 518 pr. n. št. nedaleč od Teb in mladost preživel v času bujnega razcveta grške aristokracije. V Atenah se je učil vodenja zbora oziroma režije zbarskega nastopanja in verjetno že zelo zgodaj v antiki obveljal za največjega grškega zbarskega liričnega pesnika.

Nič nenavadnega za časa Pindarjevega življenja ni bilo, da sta si v lase skočili grška in perzijska vojska, in tako se je po bitki pri Termopilah primerilo, da so Tebanci prestopili na stran Perzijcev, Pindar pa naj bi njihovo ravnanje odobral ter se zavzemal za mir in notranjo slogo, skratka, priporočal jim je nevtralnost, zato naj bi smel v kritičnih dneh ostati v Tebah. Anton Sovre, prvi prevajalec Pindarjeve lirike v slovenščino, je zato v *Starogrški liriki* pesnikovemu moralnemu liku namenil precej hud očitek: »Partikularistična ljubezen do domačega mesta in poslušnost do delfskega pôpovstva sta zadušili v njem ogenj nacionalnega navdušenja, ki bi ga bilo po pravici pričakovati od slavivca telesne moči in bojevitosti. Skratka, Pindar je bil kvizling, tega greha mu ne izbriše nobena hvala njegovih od.«

»Pindar bil prepričan, da lahko edino poezija da največji sijaj športnim telesom.«

Umetniška veličina seveda ne gre nujno vedno vštric z ustvarjalčevo moralno, nacionalno in družbeno osveščenostjo – pa vendar se zdi Sovretova sodba pretirana pa tudi precej poenostavljena in jo je korigiral že Kajetan Gantar, ko je v zapisal, da Sovre »prenaša pojmovanja iz naše polpreteklosti v grško davnino« in da je treba »upoštevati družbene in krajevne razmere in sploh celoten splet tedanjih zgodovinskih okoliščin«. Te so bile v 5. in 6. stoletju pred Kristusom pač take, da je Grkom navezanost na rodno polis pomenila mnogo več kot občutek pripadnosti velikemu grškemu narodu, ki je obstajal bolj kot meglena abstrakcija.

Orel, ki kraljuje

Tako kot o pesnikovi življenjski moralni drži, so mnenja deljena tudi glede njegove poezije. Nekateri v njem vidijo globokoumnega misleca in pesnika, ki kot orel kraljuje nad ostalimi (nenazadnje se je v *Drugem olimpijskem slavospevu* tako označil kar Pindar sam, ko se je primerjal s svojimi pesniškimi tekmeci: »Moder je, kdor po naravi mnogo ve; / naučeni pa, pohlepni blebetači, / kot krokarski naj par vreščijo v prazno / nasproti Zevsovi božanski ptici.«), drugi pa mu sicer priznavajo mogočnost pesniške dikcije, iznajdljivost v nizanju drznih prisposodob, spretnost v fabuliranju mitičnih zgodb in bogastvo življenjske modrosti, toda odrekajo mu iskrenost čustvovanja.

Marsikomu se zdi nesprejemljivo tudi dejstvo, da je pesnik silno višino poezije uporabljal za plasiranje drugorazrednih tem, češ da uspehi konjerejcev in atletov niso vredni, da bi jih opeval pesnik Pindarjevega formata. A treba je vedeti, da so imeli stari Grki do športa precej oseben, skoraj filozofsko poglobljen odnos, saj je bil njihov življenjski ideal harmonično zlitje telesne lepote in duhovne plemenitosti. In še nekaj: kot v spremni besedi pojasnjuje prevajalec Brane Senegačnik, se je ob koncu 6. stoletja na področju zbarske lirike izoblikovalo novo razmerje med pesnikom, naročnikom pesmi in občinstvom, saj je pesnik dobil naročilo za pesem od zasebnika, navadno tirana ali aristokrata, ali pa od polis oz. od državnih/mestnih oblasti. Šlo je za povsem ekonomsko poslovanje, saj je profesionalni pesnik v skladu s pogodbo odšel na prizorišče praznovanja in pripravil zbor za izvedbo slavospeva – kar pomeni, da je imela ta pesniška zvrst povsem specifično vlogo, ki je določala njeno vsebinsko in deloma tudi formalno zgradbo, zlasti pa način njenega izvajanja, ko je zaživela kot javni dogodek.

Pesnik veličastnega navdiha

Pindarjev opus je obsežen in raznolik. Filologi iz aleksandrijske knjižnice so ga glede na žanrsko podstat razvrstili v 17 knjig (himne, ditirambi, pajani, sprevodne in plesne pesmi,

žalostinke ...), a v celoti so se ohranile le štiri knjige epinikijev, od ostalega pa zgolj fragmenti.

»Marsikomu se zdi nesprejemljivo tudi dejstvo, da je pesnik silno višino poezije uporabljal za plasiranje drugorazrednih tem, češ da uspehi konjerejcev in atletov niso vredni, da bi jih opeval pesnik Pindarjevega formata.«

Epinikiji ali slivospevi, ki jih naposled lahko v celoti prevedene (14 olimpijskih, 12 pitijskih, 11 nemejskih in 9 istmijskih) prebiramo v imenitni slovenski izdaji, so edinstven spoj hvalnice, mita in njegove navezave na nek aktualen dogodek. V njih je Pindar posredoval mnogo stvari: podatke o zmagovalcu, hvalnico njegovi rodbini in mestu (ob tem je redkokdaj pozabil opozoriti na neprecenljivo vlogo sebe kot pesnika: »Naj ti dano bo ta čas, da hodiš po višavah, / a meni, da prav toliko se družim z zmagovalci, / saj blestim kot prvi v pesniški veččini / vsepovsod med Grki.«), molitve k bogovom, ki so bili pokrovitelji slovesnih iger ali pa zaščitniki zmagovalčeve domovine, legende in mite ter gnome (tj. jedrnate izreke, maksime oz. aforizme, ki so pomembna sestavina Pindarjeve poezije in jih pesnik uporablja za prehod od mitološke teme k opisovanju zgodovinskega dogodka).

Vsi ti elementi seveda niso sestavljeni po shematičnem redu, saj je pesnikovo osnovno načelo pri komponiranju variacija. Omenjena vsebinska heterogenost (ki se podvaja na ravni strukture) pa povzroča neko čudno diskrepanco – Pindar namreč sopostavlja podobe oziroma prvine, ki se po našem občutku ne spajajo ravno najbolje: na eni strani imamo vzvišeno, zagonetno poezijo, ki je težko razumljiva na semantični ravni, na drugi pa denimo čisto telesno, fizično moč (tudi živalsko). Pesnik je bil namreč prepričan, da lahko edino poezija da največji sijaj tem telesom, čeprav je treba zapisati, da verzi njegovih slivospevov niso zgolj hvalnica atletskim dogodkom, ampak imamo v njih opravka predvsem z veličastnostjo, zgodovino, tradicijo in antičnimi običaji.

Prevajanje neprevedljivega

Pindarjeva poezija je slikovita, visoko ritmizirana, polna nenavadnih metafor in zahtevnih podob, ki intenzivirajo bralčeve čutne vtise in doživljajsko silovitost. Mnogi so ga zato povezovali z divjostjo, misterioznostjo, celo neregularnostjo, čemur sta botrovali tudi skrajno nenavadna predikacija (pesem, na primer, je pri Pindarju lahko karkoli: beseda, glasba, hiša ali zrak) in pogosta raba hipalag (tj. pesniških podob, pri katerih pridevnik ni vezan na običajen samostalnik, a njihov namen ni kakšen jezikovni rebus, pač pa tak preplet omogoča posebno intenzivnost blizu realni zaznavi oz. še močno stopnjevano).

»Pindarjeva poezija je slikovita, visoko ritmizirana, polna nenavadnih metafor in zahtevnih podob, ki intenzivirajo bralčeve čutne vtise in doživljajsko silovitost.«

Jezik Pindarjevih slivospevov je resnično zapleten, deloma tudi zato, ker v stancih uporablja besede in zvoke iz številnih grških dialektov. Brane Senegačnik je ob predstavitvi knjige povedal, da Pindarja ni prevajal leksično, torej besedo za besedo, ali kot prozo, ki bi se pomensko približala izvorniku, v nasprotju denimo s Sovretom in Gantarjem, ki sta imela drugačna poetična načela. Trudil se je, da bi ujel ritmično živost izraza, saj je dinamičen ritem zaščitni znak te poezije, zato tudi ni prevajal po enotnem *metrumu*.

Seveda je imel Pindar ogromen vpliv na evropsko in svetovno književnost, njegova poezija je bila zaradi sijajno razprte grščine, večpomenske sporočilnosti ter kompleksnega, inovativnega

in povrhu še spevnega jezika izzivalna za marsikaterega prevajalca – imenitno sta ga prevajala denimo Humboldt in Hölderlin, nekoliko manj posrečeno pa npr. nemški klasični filolog Wilamowitz-Moellendorff, ki je v svoji predrznosti Pindarja (tega »metričnega divjaka«), celo jezikovno popravljajal.

Pindar danes

Brez dvoma je ta poezija skrivnostna in sugestivna obenem, včasih vrtoglavo spekulativna, včasih strastno čutna, vselej pa energetična in zvočno-ritmično silovita. In zakaj jo prevajati danes? Zato, ker je to še vedno moderna poezija, polna globoke aktualne sporočilnosti, denimo v *Osmem pitijskem slavošpevu*: »Kaj pa je 'nekdo'? In kaj 'nihče'? / Sen sence je človek. A kadar se razlije sij iz božjih rok, / žareča luč je nad ljudmi in sladko je življenje.« Pindar je »vroč« v vsakem času, njegove pesmi so, ne nazadnje, odmevale tudi v času sodobnih olimpijad (verze iz slavošpevov so npr. recitirali leta 2004 v Atenah).

Veseli nas, da imamo pred sabo tako dostojen prevod velikana antične lirike, saj je knjiga izbrušena in narejena po najvišjih standardih, kar je v teh časih na slovenskem založniškem trgu pravzaprav bolj izjema kot pravilo.

Pogledi, let. 4, št. 18, 25. september 2013